

Florin Ioniță

Mihail Stan

Anca Davidoiu-Roman

Marilena Lascăr

Florentina Leucuția

*Limba și literatura română
pentru pregătirea*

Evaluarii Naționale 2019

- Sinteze
- Aplicații corelate competențelor
- Teste

clasa a VIII-a



CUPRINS

Cuvânt-înainte	13
Calendarul Evaluării Naționale – clasa a VIII-a, 2019	14

PARTEA I

SINTEZE. LIMBĂ ȘI COMUNICARE

I. Fonetica	17
A. Sunet. Literă. Corespondența dintre litere și sunete	17
B. Vocale. Semivocale. Consoane. Diftongi. Triftongi. Hiat	18
C. Silaba. Despărțirea cuvintelor în silabe	19
Aplicații I. Fonetica	22
II. Lexicul/Vocabularul	23
A. Cuvântul	23
B. Sensul cuvântului și contextul	23
C. Mijloacele de îmbogățire a vocabularului	24
C.1. Derivarea cu sufixe și/sau cu prefixe	24
C.2. Compunerea	28
C.3. Conversiunea	29
D. Sinonime. Antonime. Omonime. Paronime	31
D.1. Sinonime	31
D.2. Antonime	32
D.3. Omonime	32
D.4. Paronime	33
E. Greșeli de exprimare. Cacofonia. Pleonasmul	33
Aplicații II. Lexicul/Vocabularul	34
III. Morfosintaxa	36
A. Observații asupra substantivului	36
B. Conversiunea pronumelui în adjectiv pronominal	39
C. Numeralul. Valori de întrebuințare morfologică	41
D. Verbele copulative	42
E. Prepoziția și locuțiunea prepozițională	43
F. Conjunția și locuțiunea conjuncțională	45
F.1. Conjunții și locuțiuni conjuncționale coordonatoare	45
F.2. Conjunții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare	45
G. Adverbele și locuțiunile adverbiale predicative	46
H. Funcțiile sintactice ale verbelor la moduri nepersonale	47
I. Expansiunea și contragerea	49
J. Observații asupra subiectului	50
J.1. Subiect exprimat	50
J.2. Subiect neexprimat	51
J.3. Dificultăți ale subiectului exprimat	51

K. Observații asupra atributului	53
L. Observații asupra subordonatei predicative	56
M. Observații asupra unor complemente	57
M.1. <i>Complementele necircumstanțiale</i>	58
M.2. <i>Complementele circumstanțiale</i>	60
N. Construcții de fraze	61
Aplicații III. Morfosintaxa	62
IV. Lectura. Noțiuni de teorie literară	63
A. Textul literar și textul nonliterar	63
B. Despre cum se citește un text literar sau nonliterar	65
C. Cerințe și răspuns. Înțelegerea baremului	66
D. Despre modurile principale de expunere	67
D.1. <i>Descrierea</i>	68
D.2. <i>Narațiunea. Opera epică</i>	69
D.3. <i>Dialogul</i>	72
E. Despre eul liric	73
Aplicații IV. Lectura. Noțiuni de teorie literară	75
F. Redactarea diferitelor tipuri de texte. Rezumatul. Caracterizarea unui personaj. Textul descriptiv. Textul narativ. Textul de tip argumentativ	76
F.1. <i>Rezumatul</i>	77
Aplicații IV. Rezumatul	78
F.2. <i>Caracterizarea unui personaj</i>	79
Aplicații IV. Caracterizarea unui personaj	80
F.3. <i>Redactarea unui text descriptiv</i>	81
Aplicații IV. Redactarea unui text descriptiv	82
F.4. <i>Redactarea unui text narativ</i>	82
Aplicații IV. Redactarea unui text narativ	84
F.5. <i>Redactarea unui text de tip argumentativ</i>	84
Aplicații IV. Redactarea unui text de tip argumentativ	85
G. Genuri literare. Opera lirică, epică sau dramatică	86
G.1. <i>Genul liric</i>	86
Aplicații IV. Genul liric	87
G.2. <i>Genul epic</i>	88
Aplicații IV. Genul epic	90
G.3. <i>Genul dramatic</i>	91
Aplicații IV. Genul dramatic	93
H. Specii literare studiate. Doina. Balada. Basmul. Pastelul. Fabula. Schița. Nuvela. Romanul	94
H.1. <i>Doina (populară)</i>	94
Aplicații IV. Doina (populară)	96
H.2. <i>Balada (populară)</i>	96
Aplicații IV. Balada (populară)	98
H.3. <i>Basmul (popular)</i>	99
Aplicații IV. Basmul (popular)	101

H.4. Pastelul	102
Aplicații IV. Pastelul	105
H.5. Fabula	105
Aplicații IV. Fabula	108
H.6. Schița	108
Aplicații IV. Schița	110
H.7. Nuvela	111
H.8. Romanul	113
I. Semnificația titlului	114
Aplicații IV. Semnificația titlului	116
J. Mesajul/Semnificația mesajului	117
Aplicații IV. Mesajul/Semnificația mesajului	119
BAREME DE CORECTARE ȘI DE NOTARE ALE APLICAȚIILOR	120
Aplicații I. Fonetica	120
Aplicații II. Lexicul/Vocabularul	121
Aplicații III. Morfosintaxa	123
Aplicații IV. Lectura. Noțiuni de teorie literară	123

PARTEA A II-A

APLICAȚII CORELATE COMPETENȚELOR DIN PROGRAMĂ

I. Receptarea mesajului scris, din texte literare și nonliterare, în scopuri diverse	126
1.1. Dovedirea înțelegerii unui text literar sau nonliterar, pornind de la cerințe date	126
Idei principale, idei secundare; ordinea logică și temporală a ideilor/a întâmplărilor dintr-un text	126
Moduri de expunere (narațiune, descriere, dialog)	128
Structuri în textele epice (logica acțiunii, timp, spațiu, modalități de caracterizare a personajelor, relațiile dintre personaje, naratorul) și lirice (concordanța dintre forma grafică a poeziei și ideea transmisă de aceasta, eul liric)	132
Subiectul operei literare, momentele subiectului	137
Procedee de expresivitate artistică (figuri de stil: personificarea, alegoria, aliterația, metafora, hiperbola, epitetul, comparația, repetiția, enumerația, antiteza)	139
Elemente de versificație (măsura, rima, piciorul metric, ritmul, versul, strofa)	139
Sensul propriu și sensul figurat al unor cuvinte într-un context dat	142
Trăsături specifice genului epic, liric și dramatic în opere literare studiate sau în texte la prima vedere	143
Trăsături ale speciilor literare: schița, basmul popular, pastelul, fabula, nuvela, romanul, doina populară, balada populară	148
Texte literare (populare și culte, aparținând diverselor genuri și specii); texte nonliterare	162

1.2. Sesizarea corectitudinii și a valorii expresive a categoriilor morfosintactice, a mijloacelor de îmbogățire a vocabularului și a categoriilor semantice studiate, a ortografiei și punctuației	168
Arhaisme, regionalisme și neologisme; cuvinte derivate, compuse sau obținute prin schimbarea valorii gramaticale/conversiune	168
Mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului (derivarea, compunerea, schimbarea valorii gramaticale/conversiunea), familia de cuvinte; mijloacele externe de îmbogățire a vocabularului	172
Ortografierea diftongilor, a triftongilor și a vocalelor în hiat; despărțirea cuvintelor în silabe	174
Semne de punctuație: punctul, virgula, două puncte, ghilimelele, linia de dialog, exclamării, cratima, punctul și virgula, linia de pauză	176
Semne ortografice: cratima, punctul	176
Valori expresive ale nivelurilor limbii (fonetic, lexical și morfosintactic) într-un text dat; elemente de limbă și de stil în textul literar; figurile de stil, versificația	180
Categorii morfologice specifice părților de vorbire (conform programelor școlare pentru clasele a V-a – a VIII-a): părțile de vorbire flexibile (verbul, substantivul, articolul, pronumele, numeralul, adjectivul) și neflexibile (adverbul, prepoziția, conjuncția, interjecția); relații și funcții sintactice	182
Categorii semantice studiate: sinonime, antonime, omonime, cuvinte polisemantice; construcții pleonastice; sensurile cuvintelor în contexte diferite	190
Elemente de sintaxă a propoziției și a frazei (probleme de acord; funcții sintactice; tipuri de propoziții principale și subordonate indicate de programa școlară; propoziția regentă, elementul regent, cuvintele și construcțiile incidente; relații sintactice; topică și punctuație; valori stilistice ale folosirii acestora în textul dat)	190
1.3. Identificarea valorilor etice și culturale într-un text, cu exprimarea impresiilor și preferințelor	197
Elemente etice și culturale în texte literare și nonliterare și exprimarea propriei atitudini față de acestea	197
II. Utilizarea corectă și adecvată a limbii române în producerea de mesaje scrise, în diferite contexte de realizare, cu scopuri diverse	201
2.1. Redactarea diverselor texte, cu scopuri și destinații diverse, adaptându-le la situația de comunicare concretă	201
Elemente de redactare a unor compuneri pe o anumită temă/urmărind un plan dat sau conceput de elev; părțile componente ale unei compuneri; organizarea planului unei compuneri pe o temă dată; structurarea detaliilor în jurul ideii principale; dispunerea în pagină a diverselor texte; scrierea îngrijită, lizibilă și corectă	201
Redactarea unor texte reflexive și imaginative (compuneri care presupun exprimarea propriilor sentimente cu ocazia unui eveniment personal, social sau cultural); evidențierea unor trăsături ale unui obiect (peisaj, operă de artă, persoană) într-o descriere	204
Redactarea unor scurte narațiuni; continuarea unor dialoguri; redactarea unor texte argumentative (susținerea preferințelor și a opiniilor); redactarea unor compuneri având ca suport texte literare studiate sau la prima vedere – rezumat, caracterizare de personaj	208

Motivarea apartenenței unui text studiat sau la prima vedere la o specie literară sau la un gen literar	215
Prezentarea unui punct de vedere asupra unor secvențe din texte la prima vedere, pe baza unor cerințe date (de exemplu: elemente de structură a operei literare, figurile de stil studiate, elemente de versificație etc.) sau prin exprimarea argumentată a opiniei personale privind structura textului, semnificația titlului, procedeele de expresivitate artistică învățate și semnificația/mesajul textului dat	223
2.2. Utilizarea, în redactarea unui text propriu, a cunoștințelor de lexic și de morfosintaxă, folosind adecvat semnele ortografice și de punctuație	232
Elemente de lexic studiate în clasele V – VIII	232
Aplicarea corectă a cunoștințelor de morfosintaxă în exprimarea scrisă	234
Folosirea corectă a semnelor de punctuație la nivelul propoziției și al frazei (coordonare, subordonare, incidență)	236
Enunțul, fraza, părți de propoziție și propoziții studiate (predicatul și propoziția subordonată predicativă, subiectul și propoziția subordonată subiectivă; atributul și propoziția subordonată atributivă; complementul direct și propoziția subordonată completivă directă; complementul indirect și propoziția subordonată completivă indirectă; complementele circumstanțiale și propozițiile subordonate circumstanțiale corespunzătoare (de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop); propoziția subordonată circumstanțială condițională, concesivă, consecutivă; expansiunea și contragerea	237

PARTEA A II-A

SOLUȚII ALE APLICAȚIILOR CORELATE COMPETENȚELOR DIN PROGRAMĂ

I. Receptarea mesajului scris, din texte literare și nonliterare, în scopuri diverse	244
1.1. Dovedirea înțelegerii unui text literar sau nonliterar, pornind de la cerințe date	244
Idei principale, idei secundare; ordinea logică și temporală a ideilor/a întâmplărilor dintr-un text	244
Moduri de expunere (narațiune, descriere, dialog)	244
Structuri în textele epice (logica acțiunii, timp, spațiu, modalități de caracterizare a personajelor, relațiile dintre personaje, naratorul)	245
Structuri în textele lirice (concordanța dintre forma grafică a poeziei și ideea transmisă de aceasta, eul liric)	246
Subiectul operei literare, momentele subiectului	247
Procedee de expresivitate artistică (figuri de stil: personificarea, alegoria, aliterația, metafora, hiperbola, epitetul, comparația, repetiția, enumerația, antiteza)	247
Elemente de versificație (măsura, rima, piciorul metric, ritmul, versul, strofa)	247
Sensul propriu și sensul figurat al unor cuvinte într-un context dat	248
Trăsături specifice genului epic, liric și dramatic în opere literare studiate sau în texte la prima vedere	248

Trăsături ale speciilor literare: schița, basmul popular, pastelul, fabula, nuvela, romanul, doina populară, balada populară	251
Texte literare (populare și culte, aparținând diverselor genuri și specii); texte nonliterare	257
1.2. Sesizarea corectitudinii și a valorii expresive a categoriilor morfosintactice, a mijloacelor de îmbogățire a vocabularului și a categoriilor semantice studiate, a ortografiei și punctuației	259
Arhaisme, regionalisme și neologisme; cuvinte derivate, compuse sau obținute prin schimbarea valorii gramaticale/conversiune	259
Mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului (derivarea, compunerea, schimbarea valorii gramaticale/conversiunea), familia de cuvinte; mijloacele externe de îmbogățire a vocabularului	260
Ortografierea diftongilor, a triftongilor și a vocalelor în hiat; despărțirea cuvintelor în silabe	260
Semne de punctuație: punctul, virgula, două puncte, ghilimelele, linia de dialog, semnul întrebării, semnul exclamării, cratima, punctul și virgula, linia de pauză	261
Semne ortografice: cratima, punctul	261
Valori expresive ale nivelurilor limbii (fonetic, lexical și morfosintactic) într-un text dat; elemente de limbă și de stil în textul literar; figurile de stil, versificația	261
Categorii morfologice specifice părților de vorbire (conform programelor școlare pentru clasele a V-a – a VIII-a): părțile de vorbire flexibile (verbul, substantivul, articolul, pronumele, numeralul, adjectivul) și neflexibile (adverbul, prepoziția, conjuncția, interjecția); relații și funcții sintactice	262
Categorii semantice studiate: sinonime, antonime, omonime, cuvinte polisemantice; construcții pleonastice; sensurile cuvintelor în contexte diferite; elemente de sintaxă a propoziției și a frazei (probleme de acord; funcții sintactice; tipuri de propoziții principale și subordonate indicate de programa școlară; propoziția regentă, elementul regent, cuvintele și construcțiile incidente; relații sintactice; topică și punctuație; valori stilistice ale folosirii acestora în textul dat)	263
1.3. Identificarea valorilor etice și culturale într-un text, cu exprimarea impresiilor și preferințelor	264
Elemente etice și culturale în texte literare și nonliterare și exprimarea propriei atitudini față de acestea	264
II. Utilizarea corectă și adecvată a limbii române în producerea de mesaje scrise, în diferite contexte de realizare, cu scopuri diverse	266
2.1. Redactarea diverselor texte, cu scopuri și destinații diverse, adaptându-le la situația de comunicare concretă	266
Elemente de redactare a unor compuneri pe o anumită temă/urmărind un plan dat sau conceput de elev; părțile componente ale unei compuneri; organizarea planului unei compuneri pe o temă dată; structurarea detaliilor în jurul ideii principale; dispunerea în pagină a diverselor texte; scrierea îngrijită, lizibilă și corectă	266

Redactarea unor texte reflexive și imaginative (compuneri care presupun exprimarea propriilor sentimente cu ocazia unui eveniment personal, social sau cultural); evidențierea unor trăsături ale unui obiect (peisaj, operă de artă, persoană) într-o descriere	266
Redactarea unor scurte narațiuni; continuarea unor dialoguri; redactarea unor texte argumentative (susținerea preferințelor și a opiniilor); redactarea unor compuneri având ca suport texte literare studiate sau la prima vedere – rezumat, caracterizare de personaj	267
Motivarea apartenenței unui text studiat sau la prima vedere la o specie literară sau la un gen literar	268
Prezentarea unui punct de vedere asupra unor secvențe din texte la prima vedere, pe baza unor cerințe date (de exemplu: elemente de structură a operei literare, figurile de stil studiate, elemente de versificație etc.) sau prin exprimarea argumentată a opiniei personale privind structura textului, semnificația titlului, procedeele de expresivitate artistică învățate și semnificația/mesajul textului dat	271
2.2. Utilizarea, în redactarea unui text propriu, a cunoștințelor de lexic și de morfosintaxă, folosind adecvat semnele ortografice și de punctuație	273
Elemente de lexic studiate în clasele V – VIII	273
Aplicarea corectă a cunoștințelor de morfosintaxă în exprimarea scrisă	273
Folosirea corectă a semnelor de punctuație la nivelul propoziției și al frazei (coordonare, subordonare, incidență)	274
Enunțul, fraza, părți de propoziție și propoziții studiate (predicatul și propoziția subordonată predicativă, subiectul și propoziția subordonată subiectivă; atributul și propoziția subordonată atributivă; complementul direct și propoziția subordonată completivă directă; complementul indirect și propoziția subordonată completivă indirectă; complementele circumstanțiale și propozițiile subordonate circumstanțiale corespunzătoare (de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop); propoziția subordonată circumstanțială condițională, concesivă, consecutivă; expansiunea și contragerea)	274

PARTEA A III-A

TESTE

I. Teste	277
II. Sugestii de rezolvare și de evaluare	327

Cuvânt-înainte

Volumul se adresează cu precădere elevilor clasei a VIII-a. Este auxiliarul perfect pentru completarea manualului școlar, oricare ar fi acesta, dar și un instrument de evaluare util, care poate fi aplicat atât la clasă (pentru activități interactive, care presupun lucrul în grup), cât și acasă, ca instrument de lucru individual.

Structurat în trei părți, scopul său este să asigure aplicații/exerciții necesare recapitulării și consolidării cunoștințelor dobândite în gimnaziu.

Partea I (*Limba și comunicare*) conține sinteze ale conținuturilor fundamentale (noțiuni de construcție a comunicării/gramatică și de teorie literară), structuri-tip ale unor răspunsuri complexe, modele de rezolvare și aplicații pe texte-suport diverse, literare (cult – popular) și nonliterare, precum și soluții, explicații și bareme aferente acestora.

Partea a II-a conține aplicații care valorifică în totalitate cele două *competențe generale* ale programei de examen, precum și *competențele specifice* și *conținuturile* asociate acestora. În realizarea lor, au fost folosite tipuri variate de itemi: cu *alegere duală* și *multiplă*, de *asociere*, cu *răspuns scurt*, de *completare*, *întrebări structurate*, *rezolvare de probleme*, *compuneri/eseuri structurate* și *libere*.

Durata redusă necesară rezolvării acestor aplicații – în general, între 5 și 30 de minute – permite evitarea supraaglomerării programului elevilor, a stresului și, de ce nu!, a plictiselii. Recomandările privind timpul necesar rezolvării sunt menite să asigure un ritm alert de gândire și de lucru, fundament al unui stil de învățare eficient.

O parte a aplicațiilor a fost proiectată astfel încât să permită rezolvarea directă. Pentru aplicații complexe, care necesită spațiu suplimentar, propunem utilizarea unor coli A4.

Partea a III-a conține un număr de 20 de teste, proiectate pentru a fi rezolvate în două ore, precum și sugestii de rezolvare care să faciliteze atât evaluarea, cât și autoevaluarea. Acestea reprezintă o sinteză a aplicațiilor propuse în Partea a II-a a cărții.

Credem că acest volum este un instrument util pentru creșterea performanței școlare, necesar oricărui elev din clasa a VIII-a atât în pregătirea lecțiilor de zi cu zi, cât și pentru examenul de Evaluare Națională.

Autorii

Calendarul Evaluării Naționale

clasa a VIII-a, 2019

3 – 7 iunie	Înscrierea elevilor
18 iunie	Limba și literatura română – proba scrisă
20 iunie	Matematică – proba scrisă
21 iunie	Limba și literatura maternă – proba scrisă
25 iunie	Afișarea rezultatelor înaintea contestațiilor (până la ora 12:00)
25 iunie	Depunerea contestațiilor (orele 14:00 – 20:00)
26 – 28 iunie	Soluționarea contestațiilor
29 iunie	Afișarea rezultatelor finale, după soluționarea contestațiilor

PARTEA I

Sinteze

Limbă și comunicare

SINTEZE. LIMBĂ ȘI COMUNICARE

I. FONETICA

A. SUNET. LITERĂ. CORESPONDENȚA DINTRE LITERE ȘI SUNETE

1. Alfabetul limbii române are 31 de litere (9 *litere-vocale*: *a, ă, â, e, i, î, o, u, y*, dintre care literele-vocale: *e, i, o, u, y* pot fi și semivocale, și 22 de *litere-consoane*).

2. Litera *e* poate fi vocală, semivocală sau literă ajutătoare:

– când este vocală, se scrie și se pronunță ca atare (*elev, element, electoral, eminent*) sau transcrie diftongul *ie* (se scrie *e* și se pronunță *ie* în cuvinte de tipul: *el, ei, ele, este, ești*);

– când este semivocală, se scrie și se pronunță *e* (*avea, beat, citea*) sau se scrie *e* și se pronunță *i* (*aceea, ea, insinuează*);

– ca literă ajutătoare/cu valoare fonetică zero, apare în grupurile: *ce, ge, che, ghe* + vocala *a* (*ceapă, geam, cheamă, veghea*; *e + a* nu formează un diftong).

3. Litera *i* poate fi vocală, vocală nesilabică/„*i*” șoptit, semivocală sau literă ajutătoare:

– când este vocală, se scrie și se pronunță ca atare (*aripă, binoclu, diplomat*);

– este vocală nesilabică/„*i*” șoptit atunci când este folosită ca literă finală: *azi, beri, cărți, câți, însuși, însuți, totuși* etc., sau când apare în elementele de compunere: *câteș*i*-, fieș*i*-, oareș*i*-, or*i*-* + consoană: *câteșitrei, fieșicare, oareșicare, orice, oricând, oricui*);

– când este semivocală, apare în diftongi (*iar, ied, iubesc, ai, copii, văzui*) sau în triftongi (*creioane, mi-au trimis*);

– ca literă ajutătoare/cu valoare fonetică zero poate apărea în grupurile: *ci, gi, chi, ghi*, când grupurile sunt urmate de o vocală (*ciot, ciur, Giurăscu, ghiul, chiar; i + vocală* nu formează un diftong), sau când acestea se află la sfârșitul unui cuvânt și nu formează o silabă distinctă (*duci, dragi, unchi*).

4. Litera *h* poate fi consoană (*haz, har, horă, șah*), dar și literă ajutătoare/cu valoare fonetică zero, în combinațiile: *che, chi, ghe, ghi* (*chemare, chinuit, veghe, ghicitoare*).

5. Litera *x* transpune următoarele grupuri de sunete: *cs* (*axă, boxer, fix, taxi*), sau *gz*: (*examen, exercițiu, exemplu, exil*); *a* nu se confunda cu situația în care apare scris grupul *cs* (*catadicsi, cocs, îmbâcsit, rucsac*), sau cu ortografierea diferită la singular și plural *x/cș* (*complex/complecși, fix/ficși, ortodox/ortodocși, prolix/prolicși*).

6. Literele *k, q, w, y* apar, de obicei, în cuvinte străine sau în compuse (*kilogram, kilocalorie, kitsch, quasar, weekend, whisky, yankeu, yoga*).

7. Grupurile de litere *ce, ci, ge, gi* transcriu un singur sunet (generic denumit „i” consonantic) când sunt urmate de o vocală (*ceapă, ciorbă, geam, giuvaier; e* sau *i + vocală* nu formează un diftong) sau când se află la sfârșitul cuvântului și nu formează singure o silabă distinctă (*atunci, bici, ajungi*); dacă formează singure o silabă distinctă, grupurile nu mai sunt „i” consonantic (*ajunge = a-jun-ge = 6 litere + 6 sunete*).

8. Grupurile de litere *che, chi, ghe, ghi* transcriu un singur sunet (generic denumit „i” consonantic) când sunt urmate de o vocală (*cheamă, chiar, gheață, ghiozdan; e* sau *i + vocală* nu formează un diftong, iar *h* este literă ajutătoare) sau când se află la sfârșitul cuvântului și nu formează singure o silabă distinctă (*trunchi, unchiul, urechi*); dacă formează singure o silabă distinctă, grupurile nu mai sunt „i” consonantic (*veghe = ve-ghe = 5 litere = 4 sunete, întrucât h este literă ajutătoare*).

Atenție! Situația specială a grupurilor *ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi* poate produce confuzii nedorite în stabilirea unor diftongi sau triftongi și în identificarea tipului conjugării unor verbe:

– *Gheorghe = Gheor-ghe = 8 litere + 5 sunete* (grupul *ghe* din prima silabă transcrie un singur sunet, denumit generic „i” consonantic, *h* și *e* sunt litere ajutătoare, iar *e + o* nu formează un diftong; grupul *ghe* din a doua silabă nu mai este „i” consonantic, *h* rămâne literă ajutătoare, iar *e* este vocală);

– *vegheau = ve-gheau = 7 litere + 5 sunete* (grupul *ghe* formează un singur sunet, denumit „i” consonantic, în care *e* și *h* sunt litere ajutătoare; în cuvânt nu există un triftong, ci diftongul *au*);

– *a veghea, a îngenunchea* nu sunt verbe de conjugarea a II-a (conțin grupul *ghe* în situația amintită), ci de conjugarea I, ca și verbele de tipul *a lucra*.

B. Vocale. SEMIVOCAL. CONSOANE. DIFTONGI. TRIFTONGI. HIAT

1. **Vocalele** sunt sunetele care se pronunță independent (*a, ă, â, e, i, î, o, u, y*) și care formează o silabă singură (*a-er*), dar și însoțite de una sau mai multe consoane (*con-struc-tor*), de o semivocală (diftong: *oa-ie*), de două semivocale (triftong: *cre-ioa-ne*) sau de combinația consoană/consoane + semivocală (*mai-că, leoar-că*); sunetele *a, ă, â, î* sunt, totdeauna, vocale, iar sunetele *e, i, o, u* sunt vocale sau semivocale, în funcție de combinațiile existente în cuvânt (*e-lev = e* vocalic; *bea = e* semivocalic).

2. **Semivocalele** (*e, i, o, u, y*) sunt sunetele pronunțate cu jumătate din durata și intensitatea unei vocale; nu pot forma singure o silabă, ci împreună cu o vocală (obținându-se diftongi sau triftongi: *moa-ră, le-oai-că*).

3. **Diftongii** sunt grupurile de sunete formate dintr-o semivocală + o vocală (ascendenți sau crescători: *bia-tă*) sau dintr-o vocală + o semivocală (descendenți

sau descreșcători: *câi-ne*), care nu se despart în silabe diferite; pot apărea în același cuvânt (*dîa-vol*), sau între două cuvinte alăturate, scrise cu cratimă și pronunțate legat, mai ales datorită ritmului rapid al vorbirii (*de-abia* = *de-a* + *bia* = 2 silabe, iar *e-a* este diftong ascendent).

4. Triftongii sunt grupurile de sunete formate dintr-o vocală + două semi-vocale (*a-veau*, *ci-teai*, *tă-iai*), care nu se despart în silabe diferite; pot apărea în același cuvânt (*le-oi-că*), sau între două cuvinte alăturate, scrise cu cratimă și pronunțate legat, mai ales datorită ritmului rapid al vorbirii (*de-au venit* = *de-au* + *ve-nit* = 3 silabe, iar *e-au* este triftong).

Atenție! Conform regulilor pronunțării (DOOM – „în pronumele personale și în formele verbului *a fi* se scrie *e*, dar se pronunță [iɛ]”), cuvinte de tipul *eu*, *el*, *ele*, *ești*, *este*, *e*, *eram*, *erai*, *era*, *erați* conțin diftongi, iar pronumele *ei*, *dumneai* conțin triftongi.

5. Hiatul este grupul de sunete format din două vocale alăturate, care se despart în silabe diferite (*a-e-ri-an*, *bac-te-ri-e*, *al-co-ol*, *i-de-e*, *po-et*); în pronunțarea și în scrierea neîngrijită există o tendință de evitare a hiatului prin eliminarea unei vocale (*alcol*, *zologie*) sau prin intercalarea unei semivocale (*ideie*, *poiet*), ambele procedee fiind greșite; este corect însă procedeul pronunțării legate, în ritm rapid, a cuvintelor, ceea ce conduce la scrierea cu cratimă și la transformarea unei vocale în semivocală (*de aceea* = *de* + *a-ce-ea*, în care *e* + *a* sunt vocale, față de *de-aceea* = *de-a* + *ce* + *ea*, situație în care *e-a* este un diftong, rezultat din transformarea vocalei *e* în semivocală).

Atenție! Folosirea cratimei (semn de ortografie) în asemenea situații poate avea mai multe consecințe:

- pronunțarea legată a două cuvinte diferite (datorită ritmului rapid al vorbirii: *de abia* = *de-abia*);
- transformarea unei vocale în semivocală (*de a venit* = *de-a venit*);
- eliminarea/elidarea unei vocale (*de ar da* = *de-ar da*);
- dispariția unei silabe (*se aduce* = *se* + *a-du-ce* = 4 silabe; *se-aduce* = *se-a* + *du-ce* = 3 silabe);
- în poezie, procedeul este folosit pentru conservarea metricii (păstrarea măsurii versului și menținerea aceluiași ritm).

C. SILABA. DESPĂRȚIREA CUVINTELOR ÎN SILABE

Silaba este sunetul sau grupul de sunete pronunțat printr-un singur efort de respirație. Obligatoriu, o silabă are în componența sa o vocală și numai una (*a-cum*), la care se pot adăuga o semivocală (obținându-se un diftong: *oa-lă*), două semivocale (rezultând un triftong: *ve-deai*), de la una la patru consoane (*opt-spre-ze-ce*) sau combinații de una – două semivocale + de la una la patru consoane (*struc-tu-rii*).

Despărțirea cuvintelor în silabe are loc în conformitate cu regulile pronunțării (*silabație fonetică*) recomandate de DOOM, dar și în raport cu elementele

constituente ale cuvântului, în situația cuvintelor compuse și a unor derivate (*silabație morfologică*). Pentru practica școlară, este necesară cunoașterea și aplicarea corectă a principalelor reguli ale *silabației fonetice* (despărțirea conform regulilor pronunțării cuvintelor).

Conform DOOM, *nu se vor despărți* la capăt de rând, ci se vor trece integral pe rândul următor:

- abrevierile care sunt scrise legat, prin blancuri, prin puncte sau prin crati-mă: *a.c., d-ta, RATB/R A T B, S-E*;
- derivatele scrise cu crati-mă de la abrevieri: *CFR-ist, X-ulescu*;
- numele proprii de persoane: *Ionescu* (nu: *Io-nes-cu/lo-nescu/Iones-cu*);
- numerele cardinale scrise cu cifre și litere: *al XX-lea, a 5-a*.

Se recomandă *să nu se separe* la capăt de rând, ci să se treacă pe rândul următor:

- prenumele sau abrevierile acestora: *dumneata/d-ta, dumitale/d-tale, dumnea-voastră/dv./dvs./d-voastră*;
- numele de familie: *Mihai Eminescu, I.L. Caragiale, B.P. Hasdeu*;
- notațiile care au abrevieri în componența lor: *5 km, art. 3* etc.

Prezentăm mai jos *principalele reguli de despărțire a cuvintelor la capăt de rând*, într-o formă simplificată, adaptate obiectivului de *învățare școlară*:

1. Vocalele în hiat se despart în silabe diferite; vocalele pot fi identice: *a-le-e, al-co-ol, co-op-ta, re-e-va-lu-a, am-bi-gu-u*, sau diferite: *an-ti-a-e-ri-an, re-le-ul, e-du-ca-ți-e*.

2. Doi diftongi alăturați în cuvânt se despart în silabe diferite: *dum-ne-a-ei, oa-ie, ploa-ia, stea-ua*.

3. Diftongul sau triftongul se despart de vocala precedentă: *a-ce-ea, ba-ie, du-io-și-e, gă-oa-ce; cre-ioa-ne, în-șe-uea-ză, le-oai-că, ma-iou, tă-iai*.

4. O consoană între litere-vocale trece la secvența (silaba) următoare; regula se păstrează și atunci când în fața consoanei sau după ea se află un diftong sau un triftong: *a-bia, a-ce-to-nă, bă-ie-ții, ce-reau, oa-lă, lu-poi-că, i-ra-ki-an, ta-xi*.

Se procedează în mod similar și când în cuvânt se întâlnesc următoarele situații:

- *ch, gh + e* sau *i* în cuvinte românești: *a-chi-tat, un-ghi-e-ră*;
- grupul *qu* în împrumuturi, care se pronunță [kv]: *se-quo-ia, qui-pro-quo*;
- două sau trei litere-consoane din cuvinte scrise cu grafii străine, care notează un singur sunet: *A-zer-bai-djan* (pron. *azerbaiğān*), *jiu-ji-tsu* (ortografiat *jiu-jitsu*; pron. *jiujițu*), *ke-tchup* (pron. *chečap*), *Me-dgi-di-a* (pron. *meğidia*), *ro-cker* (pron. *rokār*), *Sa-li-gny* (pron. *salii*).

5. Două litere-consoane (identice sau diferite) între litere-vocale se despart în secvențe separate; regula se păstrează și atunci când în fața celor două

litere-consoane sau după ele se află un diftong sau triftong: *ac-cent*, *ac-tiv*, *as-cet*, *bar-că*, *în-nop-ta*, *os-cior*, *ar-zoai-că*, *boj-deu-că*, (să) *mear-gă*, (să) *piar-dă*, *trais-tă*, *leoar-că*.

Literele-consoane duble care notează un singur sunet se despart conform regulii de mai sus: *bu-si-ness-man*, *watt-me-tru*.

Nu se despart în secvențe separate literele-consoane urmate de *-i* „șoptit” (*albi*, *bani*, *cerbi*, *verzi*) sau literele-consoane duble din cuvinte cu grafii străine, care se pronunță diferit: *ca-u-di-llo* (*nobil spaniol*; pron. *caudil’o*).

6. Excepție de la regula generală a despărțirii celor două litere-consoane:

Dacă *prima literă-consoană* este *b, c, d, f, g, h, p, t, v*, iar *a doua* este *l* sau *r*, ambele consoane trec la secvența următoare: *a-bre-vi-a*, *a-bla-tiv*, *a-cru*, *a-cla-ma*, *a-dre-sare*, *a-fla*, *a-fri-can-că*, *a-gro-nom*, *a-glu-ti-na*, *pe-hli-van*, *ne-hră-nit*, *su-plu*, *su-pra-fa-ță*, *a-tlet*, *a-tri-but*, *co-vrig*, *de-vre-me*.

7. În cazul a trei sau mai multe litere-consoane aflate între litere-vocale, despărțirea se face după prima literă-consoană; regula se păstrează și atunci când în fața literelor-consoane sau după ele se află un diftong sau un triftong: *an-ces-tral*, *as-pru*, *as-tru*, *cîn-stea*, *con-tra*, *dez-gro-pa-re*, *de-lin-cven-tul*, *lin-gvist*, *fil-tru*, *noas-tră*, *voș-tri*; *ab-strac-ți-u-ne*, *con-struc-tor*, *în-zdră-ve-ni* etc.

8. Ca excepții de la regula anterioară, despărțirea se face după a doua literă-consoană:

a. dacă în grupul de trei litere-consoane există vreunul dintre grupurile *-ct-*, *-cț-*, *-pt-*, *-pț-*, despărțirea se face între consoanele componente ale acestuia din urmă (respectiv între *c* și *t/ț* sau între *p* și *t/ț*): *arc-tic*, *con-junc-tiv*, *con-junc-ți-e*, *punc-taj*, *re-demp-ți-u-ne*, *sculp-tor*, *somp-tu-os*; la fel se procedează și în situația unor grupuri similare: *ast-mul*, *linc-șii*, *jert-fă*, *sand-vici*;

b. despărțirea după a doua literă-consoană se face și în situația:

- compuselor din cuvinte întregi: *ast-fel*, *alt-ce-va*, *fi-ind-că*, *hand-ba-list*;
- compuselor cu elementul de compunere *port-*: *port-ba-gaj*, *port-jar-ti-er*, *port-mo-neu*, *port-man-tou*, *port-vi-zit*, *port-dra-pel*, *port-stin-dard*;
- derivatelor cu prefixele *post-* sau *trans-*: *post-be-lic*, *post-tra-u-ma-tic*, *post-re-vo-lu-ți-o-nar*, *post-șco-la-ri-za-re*; *trans-bor-da*, *trans-car-pa-tic*, *trans-mi-si-bil*, *trans-fron-ta-li-er*, *trans-plan-ta*;
- derivatelor, de la cuvintele de bază terminate în grupuri de consoane, cu vreunul dintre sufixele care încep cu o literă-consoană (*-lâc*, *-nic*, *-șor*): *sa-vant-lâc*, *pust-nic*, *târg-șor*; la fel se desparte cuvântul *vârst-nic*;
- unor împrumuturi specializate, mai vechi sau mai noi: *gang-ster*, *feld-spat*.

Notă! La cuvintele scrise (obligatoriu sau facultativ) cu cratimă sau cu linie de pauză se admite, la capăt de rând, și despărțirea la locul cratimei sau al liniei de pauză, în situația:

- cuvintelor compuse/derivate și a locuțiunilor: *floarea-soarelui*, *ex-președinte*, *aducere-aminte*;
- împrumuturilor la care articolul și desinențele se leagă prin cratimă: *acquis-ul*, *bleu-ul*, *show-uri*;

- cuvintelor compuse complexe: *anglo – nord-american, nord – nord-est*;
- grupurilor ortografice scrise cu cratimă: *cerându-mi-le, fir-ar*.

Pentru această ultimă situație (grupurile ortografice scrise cu cratimă), DOOM recomandă să se evite despărțirea când rezultă secvențe care nu sunt silabe (*dintr/-însul, într/-însa*), când ar rezulta o singură literă (*vrându/-l, du/-o, aruncă/-i, s/-a*) sau o consoană + *i* „șoptit” (*dă/-mi, ia/-ți*).

De asemenea, la grupurile ortografice mai scurte trebuie evitată despărțirea după pronunțare, întrucât s-ar mări nejustificat numărul cratimelor (*fi/ r-ar, din/ tr-un, în/ tr-în-sul*).

Trebuie evitată și despărțirea la locul apostrofului, pentru păstrarea unității cuvântului (*al'/ fel, sâr'u/ mâna*).

APLICAȚII

I. FONETICA

1. Precizează ce valori fonetice (vocală, semivocală, literă ajutătoare/cu valoare fonetică zero, vocală nesilabică/„i” șoptit) au literele subliniate în cuvintele/grupurile de cuvinte: *licean, frați, ceară, chemare, cheamă, a chinui, chinuială, chiar, a chiorî, chiulanguiu, cianură, nuci, a munci, ciot, ciudat, nicicând, deal, tragi, trage, gheară, ghemuit, triumphiul, totuși, ulmi, iepuri*.

2. Scrie numărul de litere și de sunete pe care îl conțin următoarele cuvinte: *gheață, Gheorghică, unghi, geologie, giardia, giulgiu, excursie, weekend, hobby, show*.

3. Selectează, din cuvintele/grupurile de cuvinte de mai jos, diftongii, trif-tongii și vocalele în hiat [model: *continuarea* – (*u-a* – vocale în hiat, *ea* – diftong ascendent)]: *ieșean, urecheau, vegheai, voiai, cioară, chioară, georgian, deodorant, leocărcă, două, aisberg, licee, perpetuu, vasluian, creează, ghioagă, ucrainean, fiică, duos, înșeuează, dumneai, ești, ianuarie, mafiot, magazioner*.

4. Motivează, din perspectivă fonetică, folosirea cratimei în textele de mai jos:

a. *Mâna ta să le culeagă/ Și să ni le-mpartă-n doi./ E povestea noastră-ntreagă/ Scrisă-n veștedele foi...* (Octavian Goga, *Amurg*)

b. *El ca pe-o mireasă moartă o-ncunună despre ziori/ C-un vâl alb de promoroacă și cu furțuri lucitori.* (Vasile Alecsandri, *Gerul*)

c. *Casele-adunate, ca niște urcioare/ Cu vin îngroșat în fundul lor de lut,/ Stau în țărnu-albastru-al râului de soare,/ Din mocirla cărui aur am băut.* (Tudor Arghezi, *Niciodată toamna*)

5. Desparte în silabe, conform regulilor pronunțării/silabației fonetice, următoarele cuvinte: *a abroga, acuală, adițional, adsorbție, austriac, bielor, beneficiu, bestseller, bikini, casierie, câteodată, conjunctură, conștiincios, croazieră, deasupra, deficiet, delincvent, demachiere, deodorant, fiasco, fițuică, fluorescent, fotoobiectiv, gaită, gangster, genunchieră, geografie, gheizer, hacker, hertzian, hibrid, holocaust, impropriu, inversiune, înjunghietură, laitmotiv, leucoplast, machiaj, maiou, maiestuos, maseur, metrou, moșierime, național, obiecție, pionier, proprietar, pustnic, service, subiectiv*.